

RAZGLEDNIK

KNJIŽEVNOST

Ksaver Meško: **Henrik gobavi vitez**. Božičen misterij v štirih dejanjih. Mohorjeva knjižnica 68, Celje 1954, str. 82.

Pričujoče delo je izšlo v letošnjem DS-u, že z mislijo na pisateljev jubilej, posebej ga je izdala še Mohorjeva družba in ga namenila zlasti za društvene dramatične predstave. Ta namen bo knjiga brez dvoma dosegla, ker se je naša ljudska dramatika po zaslugi mlajšega rodu začela obračati k verskim snovem in hoče naše religiozno čuvstvovanje poplemenititi in obogatiti. Tako se je Meško po svoje oddolžil tudi temu novemu stremljenju in skušal dati naš domač misterij. Če hočemo o delu še podrobneje govoriti, smo pri tem gotovo vezani, zakaj kdor delo objavi, ga več ali manj že potrdi. Pa kljub temu bomo skušali ohraniti tisto svobodno razmerje do dela, ki pokaže njegovo svojstvenost in vrednost.

Snov sama je vsekakor znamenita; takoj nas spomni na »Ubogega Henrika«, srednjeveški nemški ep Hartmanna von Aue (okoli 1160—1210); isto snov je precej zvesto po originalu zajel v naših dneh tudi Gerh. Hauptmann. To je čudovita zgodba o minljivosti človeške sreče, o trpljenju in čisti žrtvi, Jobova povest, prenesena v ozračje in miselnost srednjega veka, kakor jo je doživel švabski vitez Henrik iz rodovine Aue. Bogat, lep, čednosten in češčen je ta vitez nenadoma zbolel za gobami in ves svet ga je zapustil. Na široko nam srednjeveški pesnik slika njegovo trpljenje; s pobožno moralističnim čuvstvom pripoveduje, kako vitez v svoji tegobi kolne dan svojega rojstva in mu je še edino upanje njegovo bogastvo; z bogastvom upa najti zdravnika, ki ga reši grozne bolezni. Naposled se obrne do slovečega zdravnika v Salernu; ta ve za rešitev: čista deklica mora zanj radovoljno žrtvovati svojo srčno kri. Tako je vitezu padlo v vodo tudi upanje, da ga bo rešilo bogastvo, zakaj z vsemi zakladi tega sveta ne moreš kupiti ne nedolžnosti ne žrtvujoče se ljubezni. Henrik se vrne domov, razda polovico svojega bogastva ubožcem, polovico cerkvam, sam si ohrani samo oddaljeno rovtarsko kmetijo, kjer je že prej oprostil najemnika davkov in ga varoval pred krivico. Tu hoče čakati smrti. Sedaj se zgodba zaokrene. Ko je viteza zapustil ves svet, ima edina uboga najemnikova družina usmiljenje s svojim gospodom. Zlasti mladi najemnikovi hčerki, ki je gospoda že

davno prej ljubila, ko ga še ni spoznala in je vedela samo za njegove do-
 brote, se vitez tako smili, da začne v nji zoreti misel, kako bi žrtvovala
 svoje življenje zanj. Nič se ne boji njegove bolezni, vdano mu streže in
 lajša trpljenje. Vitez včasih pozabi na svojo nesrečo, še zabava se z deklico,
 daje ji darila in se celo šali, da je njegova žena. Tri leta minejo, vitez
 se bliža smrti. Ubogi ljudje so vsi v skrbeh, po njegovi smrti utegnejo priti
 v roke trdemu in hudemu gospodarju. Svetujejo tedaj svojemu gospodu, naj
 poizkusi še zadnjo pot in naj gre k čudežnemu zdravniku v Salerno. Sedaj
 Henrik razodene, kaj mu je zdravnik napovedal. Ko pripoveduje o čisti
 deklici, najemnikova hčerka sedi ob njegovih nogah in jih objema; vitez
 obtožuje samega sebe, da si je bolezen zaslužil, ker je bil v svojem bogastvu
 skoraj pozabil na Boga in na zveličanje; tedaj deklica spozna, da je zanj
 najboljše, ako se čim prej umakne s sveta, da ne zamudi večnosti. Nič se
 ne boji smrti, ljubezen in hrepenenje po nebesih ji tudi smrt tako povelicata,
 da trdno sklene darovati svoje življenje za viteza, češ, s tem bo spolnila
 tudi dolžnost do staršev, ki jih bo rešila revščine. Zaman ji oče in mati
 branita, končno morata privoliti, saj spoznata, da je božja volja tako. Tudi
 Henrik sprejme žrtev in se napoti z deklico v Salerno. Toda zdravnik se
 brani sprejeti žrtev; misli pač, da je vitez deklico primoral, zato jo skuša
 z vsemi strahotami pregovoriti, toda deklica trdovratno zahteva, naj se zgodi
 to, kar ji nakloni zveličanje. Že je legla na mizo in že je z otroško srečo
 začela slaviti neminljivo nebeško veselje — tedaj plane Henrik v sobo, da
 zabrani smrt. Svojo nesrečo hoče nositi kot voljo božjo, ne mara za ceno
 tujega življenja rešiti svojega. Z deklico se odpravita domov. In glej čudo:
 s ponižnostjo je našel božje usmiljenje, bolezen gine od dne do dne. Še več,
 tudi njegova notranjost se je spremenila; čista deklica je vzbudila v njem
 voljo do duhovnih čednosti, in prejšnji posvetni vitez se vrne ves prerojen
 v domovino. Sedaj je konec težke preizkušnje, bogastvo in čast se mu po-
 vrneta še večja kakor prej. Henrik skliče sorodnike in viteze ter jim pove,
 da svojo rešiteljico vzame za ženo. Vsi privolijo. Tako začneta srečno življenje
 v tihem in božjem miru. (E. Martin, *Der Arme Heinrich*, Leipzig 1881; Gude,
Erläuterungen deutscher Dichtungen, Leipzig 1891).

Zgodbo »Ubogega Henrika« smo zato obnovili, da nam bo laže primerjati
 snov Meškovega misterija; izpustiti pa smo morali vso dialektiko, ki je za
 original posebno značilna. Mimo težkih notranjih navzkrižij, ki jih kaže
 srednjeveški ep, je Meško dal svoji zgodbi značaj pobožne novele in jo
 oklenil v prigodniško božično poezijo. Meškov Henrik se prav na sveti večer
 odpravlja na križarsko vojsko; čez dolgo se vrne od gob skažen in ubog;
 vse se obrne od njega, sestra, nevesta, celo mati bi ga rajši videla mrtvega.
 Le uboga Blanka, ki jo je Henrik pred svojim odhodom pobral na cesti,
 bi se rada žrtvovala za svojega rešitelja. Tudi gobe bi sprejela mesto njega.
 Skrivaj se napoti v Rim na božjo pot, in z dolge poti se vrne čista in nedolžna
 kot prej — z njo pa pride čudežni romar. To se zgodi prav na sveti večer.
 Med pobožnim božičnim branjem v božjo voljo vdani Henrik izpregleda —
 romar izgine. V grad se je vrnila sreča. Očividno je Meška motivno podpiral

zlasti Claudel s svojim Oznanjenjem: romanje v sveto deželo, angelsko češčenje, božično branje in čudež so od tam; motiv Kristusa-romarja je v moderni simbolistični drami in noveli zelo pogosten.

Preko vseh teh motivov pa je Meško ostal sebi zvest; kljub himničnemu claudelskemu nastroju je notranja zgradba misli in čuvstev izrazito Meškova. Dramatičnih elementov niti v zmislu svetne niti religiozne drame noče poznati, vsako zaostritev je sproti ublažil, vsak dramatični vzpon spodnesel z vdano sproščenostjo. Vendar je prvo dejanje zgrajeno s stopnjujočo se silo, na kar ta moč upada. Osnovna motiva svoje pesmi dosledno oblikuje s kontemplacijo in razmišljanjem. Kdor pozna glavne podobe Meškovih povesti in dram, jih najde tudi tukaj: trpečo mater, duhovnika-učitelja, čisto dekle; od daleč nam zazveni tudi misel o domovini Gospodovi in skrivnostni tujini, iz katere je prišla Blanka. V primeri z njegovimi lirsko dialektičnimi dramami moramo ugotoviti, da je ritmična forma tukaj dognana do posebne virtuoznosti in da je meditativna spodbudnost poglobljena do mnogih duhovnih lepot; zlasti lepo je zgrajena Henrikova tožba na str. 42–5; docela Claudelov je stavek na str. 81: »In zahvaljena ti, Blanka, blaga, čista, / Blanka, nevesta moja, v življenju in smrti moja«.

Ta pesnitev v dramatični obliki, prav gotovo vrh Meškove meditativnosti in legendarne spodbudnosti v drugi polovici njegovega pisateljskega dela, je kakor nihanje natančno uravnane tehtnice. Tiho in počasi se zibljeta skodelici, treba je ravnati z njima narahlo in previdno, sicer instrument preveč trpi. Pisatelj svojo pesnitev imenuje misterij, pač zaradi božičnega obreda v nji, toda misterij zgolj zunanjih pokretnih motivov nas ne zajame v globini, tudi je premalo živo spojen z občutkom današnjega časa. Glede tega je srednjeveška zgodba kljub vsej epičnosti mnogo bolj dramatična. Snov je zaradi svoje ekstaze minljivosti, veličine trpljenja in tihe eksotičnosti skoraj res samo za Claudela.

F. K.

Anton Oven: Ksaver Meško. Njegov razvoj v življenju in literarnem udejstvovanju. Založila Tiskovna založba, Maribor 1954. Str. 160.

Po svojem postanku je ta spis seminarsko delo na univerzi in profesorska naloga. V koliko se sedaj knjiga loči od svojega prvotnega koncepta, nisem mogel primerjati, bistveno se najbrž ni dopolnila, zlasti ne glede na celotno pisateljevo podobo; Meškovo pisateljsko delo obravnava namreč samo do 1908, pač pa zaključuje življenjepisi in bibliografijo do današnjih dni, kakor je bilo tudi v prvotni obliki. Takoj pa se vidi, da delo ni toliko pregledano in izdelano, da bi moglo veljati kot monografija o Mešku. Pisatelj ima mnogo neprikrite ljubezni do predmeta, skoraj preveč, da bi mogel stopiti iz svojega intimnega razmerja in prodrati do stvarnejših in trdnejših pogledov. Knjiga živo dokazuje, da ni vse za javnost, kar je kdaj doseglo svoj zasebni namen.

Metoda je biografska; ta metoda sega tudi v analizo posameznih pisateljevih del. Življenjepisi in književno razvojni del se zato večkrat tepeta med seboj; do kraja pa je razvit samo življenjepisi. Biograf nam slika Meškovo pokrajino, rod in njegovo mladost prav do zadnje podrobnosti. Tu je